

TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

	1999	2000	2001	2002	2003 ^t
GSYH (milyar dolar)	10.1	11.0	12.1	13.5	15.8
Reel Büyüme Hızı(%)	6.9	6.9	5.3	5.5	5.9
Enflasyon Oranı (ortalama, %)	16.0	14.0	4.9	8.4	8.8
Nüfus (milyon)	30.4	31.1	31.8	32.9	33.6
Fob İhracat (milyon dolar)	780.1	1.806	1.698	1.949.1	2.449.9
Fob İthalat (milyon dolar)	1.256	1.366	1.395	2.152.8	2.382.6
Cari İşlemler Dengesi (milyon dolar)	-464.8	-556.8	-618.3	-960.4	-560.5
Altın Hariç Rezervler(milyon dolar)	188.7	247.3	117.8	440.7	736.0
Toplam Dış Borç (milyar dolar)	16.1	15.7	15.7	15.8	16.1
Döviz Kuru (SD: US\$)	252.6	257.1	258.7	263.4	261.1

Kaynak:EIU, t: tahmini

Yüzölçümü bakımından Afrika'nın en büyük ülkesi olan Sudan'ın ekonomisi son zamanlarda uygulanan bilimsel çalışmalar, akıcı kararlar ve siyasi istikrar sonucu büyük gelişmeler göstermiştir. Doksanlı yılların başlarında %114 civarında olan enflasyon oranı 2003 yılında %8.8'e kadar inmiştir. Söz konusu durum son yıllarda yabancı yatırımcıların ilgisini ülkeye yönlendirmelerini desteklemiştir. Petrol üretiminin yanısıra, susam, büyükbaş hayvan, pamuk ve zambak önemli ihracat girdisini oluşturmaktadır. Tekstil, şeker, gıda, deri, çimento ve inşaat malzemeleri ülkenin önde gelen sanayi sektörü ürünleridir.

Sudan'da özelleştirme ve ekonomik reformlara yönelik çabalar 20 yıldan beri devam etmekte olup, ekonomik politikalar IMF'in 1997 yılında uygulamaya başladığı reform programı çerçevesinde oluşturulmaktadır. Hükümet'in programı uygulamadaki kararlılığı sonucu ülkenin makro ekonomisinde belirgin ilerlemeler kaydedilmeye başlanmıştır.

Sudan'ın ekonomik politikaları reel büyüme hızının %6'yı geçmesi, enflasyonun %5 oranında sabitlenmesi, kaynakların güçlendirilmesi gibi başlıca hedefler üzerine kurulmuş olup, yapısal reformlar ise ekonomik politikalara tamamlayıcı olmaktadır. Reformlar özellikle bankacılık sektörüne makul bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır.

IMF ile belirlenen hedefler çerçevesinde Sudan, GSMH'nin %1'i civarında olan bütçe açığını aşağı çekmek amacındadır. Bu bağlamda Hükümet

vergileri arttırmaya ve harcamaları azaltmaya yönelik uygulamalara önem vermektedir. 2003 yılında toplam dış borç 16.1 milyar dolar, GSMH 15.8 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. 2004 yılında, yükseltilmiş vergi gelirlerinin petrol gelirlerini desteklemesi sonucu toplam gelirden yükselme olacağı tahmin edilmektedir.

Sudan'da finans politikaları enflasyonun düşürülmesi ve sabitlenmesi ile Sudan Dinarı'nın ABD doları'na karşı serbest kur çitasının korunması üzerine kurulmuştur. Ancak mevcut kurumların gerektiği kadar gelişmiş olmaması sebebiyle Ülke enflasyon odaklı hedeflerine ulaşmakta zorluk çekmektedir. Merkez Bankası (Bank of Sudan) likiditeyi kontrol etmek amacıyla rezervlerini minimumda tutmakta ve faizsiz bankacılık sisteminin oluşturulmasını desteklemektedir. Bu durum ülkede enflasyonun ciddi oranda düşmesinde faydalı olmuştur. Özel sektöre tahsis edilen kredilerin artırılması yönündeki adımlar sonucunda ise 2003 yılının ilk 11 ayında özel sektöre verilen krediler bir önceki yılın aynı dönemine oranla %41 artış göstermiştir.

2004 yılının başında Hükümet memur maaşlarının %50 oranında arttırılmasını öngören bir karar almıştır. Bu karar çerçevesinde en düşük maaş 29 dolardan 46 dolara yükselmiştir.

2002 yılı Aralık ayında Arap Maliye Bakanları Sudan'ın Arap Serbest bölgesine dahil olabileceğini açıklamış, ayrıca 2003 yılı Şubat ayında Sudan ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında bir serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır.

ABD Sudan'a 1997 yılı Kasım ayından beri uyguladığı ekonomik ambargo ile iki ülke arasındaki ticareti ve ABD firmalarının Sudan'a yatırım yapmalarını yasaklamıştır. Şubat 2000'de ambargo, halihazırda Sudan'da petrol çıkaran ve uluslararası bir konsorsiyum olan Nil Petrol Şirketi (GNPOC) ile ticari ilişkileri olan ABD şirketleri ve vatandaşlarını da kapsayacak şekilde genişletilmiş olmakla beraber yaptırımlar GNPOC'e bağlı yabancı ortaklı firmalara uygulanmamaktadır. 2004 yazında yapılması öngörülen barış anlaşmasını takiben ambargonun kaldırılması öngörülmektedir.

SEKTÖRLER

TARIM

Sudan her türlü ürünün yetiştirilmesine uygun verimli topraklara sahip bir ülkedir. Ülkede ekilebilir arazi 84 milyon hektar olup ülkede halihazırda 4.2 milyon hektarlık alan sulanmaktadır. FAO, Kanada ve Avusturalya gibi Sudan'ı da dünyadaki önemli gıda kaynakları arasında göstermektedir. Ülkede yetişen başlıca tarım ürünleri; pamuk, yağ tohumu, darı, yarfıstığı, buğday, zambak, ak darı, şeker kamışı, sebze meyve ve susamdır.

Petrol ihracatı öncesi ülkenin ihracat gelirinin %80'ini sağlamakta olan ve toplam işgücünün üçte ikisini istihdam eden tarım sektörü GSYH'ya katkı payı ele alındığında Sudan'ın en önemli sektörlerinden biri olarak gözükmektedir.

Buğday Üretimi	2001	2002	2003
Toplam Üretim ('000 ton)	5.306	3.876	6.328
Mahsul alınan alan ('000 hektar)	8.950	7.549	9.821
Verim (ton/hektar)	0.59	0.51	0.64

Kaynak:EIU

ENERJİ

✓ Petrol

2003 yılı Ocak ayı itibariyle Sudan'ın 563 milyon varil kanıtlanmış petrol rezervleri bulunmaktadır. 2003 yılında petrol ihracatından 2 milyar dolar gelir elde edilmiştir. Halihazırda 250-300 bin varil/gün olan petrol üretiminin 2004 yılı sonunda 600 bin varil/gün, 2007 yılında ise 1 milyon varil/gün olması öngörülmektedir. Sudan'ın artan petrol ihracatı gözönünde bulundurularak 2001 yılında OPEC Sudan'a toplantılara gözlemci üye olarak katılma hakkını vermiştir. Sudan 2005 yılında OPEC'e tam üye olmayı hedeflemektedir.

2003 yılının Ağustos ayında CNPC, Al-Jeili Rafinerisi'nin kapasitesinin 100.000 varil güne çıkarılmasını öngören bir sözleşme imzaladığını, ONGC ise 2003 yılı sonlarında Sudan Limanı'nda bulunan rafinerinin halihazırda 24.000 varil gün olan kapasitesinin 70.000 varil güne çıkarmak üzere anlaşmaya varıldığını açıklamışlardır.

Kanadalı Petrol şirketi Arakis 1996 yılında Heglig ve Unity sahalarında petrol üretimine başlamıştır. Sahalar Kızıldeniz'e oldukça uzak olduğundan nakliye masraflarını düşürmek amacıyla bir petrol boru hattı inşaatı için Çin Ulusal Petrol Şirketi (%40), Malezya Petronas (%30), Sudapet (%5) ve Arakis (%25) şirketleri birleşerek Büyük Nil Perol Şirketi (GNPOC) adlı bir konsorsiyum kurmuştur. Petrol boru hattının inşaatına 1998 yılında başlanmış, mali sıkıntılar yaşayan Arakis firmasının yine kanadalı bir firma olan Talisman tarafından 227 milyon dolar karşılığı alınması ile kaynak bulunmuş ve 1999 yılında bitirilmiştir. Günlük taşıma kapasitesi 250.000 varil olan boru hattının kapasitesi Mart 2003'de 300.000 varile çıkartılmıştır. 2003 yılı sonunda, biri Block 6 ve Al-Jeili'yi, diğeri Hartum ve Sudan Limanı'nı bağlamak üzere yapılacak 2 yeni petrol boru hattı inşaatı ONG ve CNPC şirketlerine verilmiştir. Hükümet 2005 yılında günlük taşıma kapasitesini 500.000 varile çıkarmayı hedeflemektedir.

✓ Elektrik

Elektrik üretimi Ulusal Elektrik Şirketi (NEC) tarafından yapılan Sudan'ın üretim kapasitesi halihazırda 580 MW'tır. Elektrik, termik (özellikle petrol) ve hidroelektrik olmak üzere iki şekilde elde edilmektedir. Hidroelektrik enerji üretimi yağış oranına paralel olarak değişmektedir. Elektrik üretiminin önemli bir bölümü ortalama 280 MW üretim kapasitesi ile Roseires Barajı'nda yapılmaktadır.

Ülkede önümüzdeki dönemde 3 ila 5 bin MGW gücünde elektrik üretim ünitelerinin kurulması düşünülmektedir. Elektrik üretiminde muhtelif bölgelerde yer alan şelalelerden yararlanılabileceği düşünülmektedir. Sudan'da mevcut dört barajın (Ruseis, Sinnar, Hasamil Girba ,Lebel Ovlia) yanısıra Plan'da 4 tane daha yeni baraj öngörülmektedir. Bunlar; Merowee (1250 MGW), Kajbar (315 MGW). Şireik (300 MGW), barışa bağlı olarak Güney'de öngörülen 600 MGW gücündeki Barajdır.

Sudan'da elektrik üretimi elektrik ihtiyacının oldukça altındadır. Üretim kapasitesinin artırılması planlanmaktadır. Bu çerçevede, iki adet hidroelektrik üretim tesisi inşaatı öngörülmektedir (Merowee ve Kajbar). Bu tesislerden 1000 MW kapasite ile Merowee hidroelektrik üretim tesisinin 2009 yılında üretime geçmesi planlanmaktadır.

300 MW üretim kapasitesi olması planlanan Kajbar Barajı'nın inşaatına başlanılmıştır. 1997 yılında baraj inşaatının finansmanı için Çin ve Sudan arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma uyarınca projenin %75'ini Çin, %25'ini Sudan finanse etmekle yükümlü kılınmıştır.

✓ Doğalgaz

Sudan'ın ortalama 3 trilyon fit³ doğalgaz kaynakları bulunmakta, ancak ülkede halihazırda doğalgaz üretimi yapılmamaktadır.

İMALAT

Sudan'da üretim sektörü 1990lı yılların başlarından günümüze kadar yetersiz yatırımlar, eğitilmiş personel ile hammadde eksikliği, üretim için gerekli malların ithal edilememesi benzeri sebepler dolayısıyla yeterli gelişme gösterememektedir.

Gıda üretiminde özellikle şeker rafinajı son yıllarda gözle görülür büyüme kaydetmiştir. Şeker üretimi doksanlı yıllarda ortalama 430.000 ton iken 2001 yılında 750.000 tona ulaşarak yurtiçi talebin oldukça üstüne çıkmıştır. Beş adet kamuya ait şeker tesisi bulunmakla birlikte üretimin büyük kısmı, özel bir şirkete ait olan Kenana Şeker Fabrikası'nda yapılmaktadır. Kenana Şeker Fabrikası kapasite arttırımına giderek yıllık üretimini 2005 yılında 1 milyon ton'a çıkarmayı planlamaktadır. Kenana firmasının gösterdiği başarı benzer firmaların ilgisini sektöre çekmeye başlamış, 2001 yılında Beyaz Nil Şeker Şirketi tesisleri inşaatı edilmeye başlanılmıştır. Tesisin 2004 yılı içinde tamamlanması öngörülmektedir. Hükümet şeker üretimini 2007 yılında 1.6 milyon tona çıkarmayı hedeflemektedir.

Sudan hükümeti tam kapasite çalıştığı takdirde pamuk üretiminin ülke ihtiyacının %110'unu karşılayabileceğini açıklamıştır. Ortalama 75 küçük özel şirket bulunan ülkede, iplik ve kumaş üreten kamuya ait 9 adet fabrika bulunmaktadır.

2003 yılında et üretimi bir önceki yıla oranla %5 azalma yaşamış, bununla birlikte süt üretimi %5 artmış olup, tavuk eti, yumurta ve balık üretiminde 2003 yılında bir önceki yıla oranla bir değişiklik yaşanmamıştır.

DIŞ TİCARET

Sudan'ın en önemli gelir kaynağı olan petrol ihracatı 2003 yılının ilk dokuz ayında bir önceki yılın aynı dönemine oranla %32 artış göstermiştir. Petrol gelirlerinin %90'ından fazlası ham petrol satışlarından elde edilmiştir. Buna ilaveten aynı dönemde Sudan'ın petrol dışı ihracatı bir önceki yıla oranla %10.4 azalma göstermiştir.

2003 yılı Ocak-Eylül dönemi verilerine göre ülkenin ihracat kalemlerini petrol ve petrol ürünleri, susam, canlı hayvan ve et, altın, pamuk, arap sakızı, şeker ve yer fıstığı oluşturmaktadır.

İthalat harcamaları 2003 yılı Ocak-Eylül döneminde bir önceki yılın aynı dönemine oranla %13.8 artarak 1.733 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülkenin ithalat kalemlerini gıda, içecek ve sigara, hammadde ve kimyasallar, işlenmiş ürünler, makina ve teçhizat, ulaşım ekipmanları ve tekstil ürünleri oluşturmuştur. Bir önceki yılın aynı dönemine oranla en fazla artış %37.3 ile ulaşım ekipmanları ve %33.5 ile hammadde ithalatında yaşanmıştır.

	2002	2003	Değişim (%)
Toplam İhracat	1.452	1.767	21.7
Petrol ve Petrol Ürünleri	1.101	1.453	32.0
Petrol dışı Ürünler	351	314	-10.4
Toplam İthalat	1.532	1.733	13.8

Kaynak:EIU

TÜRKİYE-SUDAN TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

TİCARİ İLİŞKİLER

2003 yılında Sudan'a ihracatımız bir önceki yıla göre %8 oranında artarak 55.9 milyon dolardan 60.5 milyon dolara çıkarken, ithalatımız aynı dönemde %42 oranında azalarak 12.4 milyon dolar düzeyinden 7.1 milyon dolara düşmüştür.

Türkiye-Sudan Dış Ticareti (1000\$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1995	17.660	14.967	2.693	32.627
1996	21.636	6.187	15.449	27.823
1997	25.840	9.381	16.449	35.221
1998	34.142	11.801	22.341	45.943
1999	33.586	7.006	26.580	40.592
2000	37.662	4.933	33.029	42.295
2001	54.509	1.392	55.901	53.117
2002	55.938	12.404	43.534	68.342
2003	60.599	7.144	53.455	67.743
2003/02	6.214	1.276	4.938	7.490
2004/02	10.324	1.080	9.244	11.404

Kaynak: DİE

Sudan'a İhracatımızda Başlıca Maddeler (Ocak-Mart 2004)

Madde Adı		%
Kazanlar Makinalar	3.369.780	20.1
Demir Çelik	2.150.073	12.8
Otomotiv ve Yan Sanayi	1.938.610	11.6
Çeşitli Gıda Müsth.	1.825.304	10.9
Sebze-Meyve Müsth	1.460.097	8.7
Demir Çelik Eşya	1.125.077	6.7
Yenilen Sebzeler	795.600	4.8
Örülmemiş Giyim Eşyası	670.794	4.0
Elektrikli Makinalar	467.385	2.8
Plastikler	464.255	2.8
Diğer	2.470.395	14.8
TOPLAM	16.737.370	100

Kaynak: DTM

2003 yılı Ocak-Mart dönemi itibariyle Sudan'a yaptığımız ihracatta kazanlar-makinalar, demir çelik, otomotiv yan sanayi ürünleri, çeşitli gıda müstahsarı, sebze-meyve müstahsarı, demir çelik eşya, yenilen sebzeler, örülmemiş giyim eşyası, elektrikli makinalar ve plastikler ön planda yer almaktadır. Buna karşılık, bu ülkeden ithal ettiğimiz başlıca mallar, yağlı tohum ve meyvalar,

ham postlar, otomotiv ve yan sanayi ürünleri, kazanlar-makinalar, eczacılık ürünleri, gıda sanayi döküntüleri ve elektrikli makinalar olarak sıralanabilir.

Sudan'dan İthalatımızda Başlıca Maddeler (Ocak-Mart 2004)

Madde Adı		%
Yağlı Tohum ve Meyvalar	1.448.191	76.2
Ham Postlar	440.336	23.2
Otomotiv ve yan Sanayi	7.876	0.4
Kazanlar Makinalar	1.744	0.1
Eczacılık Ürünleri	625	0.0
Gıda Sanayi Döküntüleri	459	0.0
Elektrikli Makinalar	362	0.0
TOPLAM	1.899.593	100

Kaynak: DTM

ANLAŞMA VE PROTOKOLLER

Anlaşma Adı	İmza Tarihi	Yürürlüğe Giriş Tarihi
Ticaret Anlaşması	05.07.1980	13.11.1980 /17159
Ekonomik, Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması	02.08.1982	23.09.1982/17821
Kültür Anlaşması	02.08.1982	07.04.1987/19424
Teknik İşbirliği Anlaşması	11.10.1989	24.02.1990/20443
İkili Hava Ulaştırması Anlaşması	12.08.1998	-
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	19.12.1999	-
Tarım Alanında Teknik, Bilimsel Ekonomik İşbirliği Protokolü	19.12.1999	24.08.2000/24150
Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması	19.12.1999	10.09.2000/24166
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	26.08.2001	17.09.2003/25232
VIII. Dönem KEK Toplantısı Protokolü	09.01.2002	05.06.2002/24776
Sağlık ve Tıp Alanında İşbirliğine Dair Protokol	10.12.2003	16.01.2004/25348

Eximbank Kredileri

Eximbank tarafından Sudan'a ihracat yapan firmalar, kısa vadeli satıcı kredileri kapsamında desteklenmektedir. Sudan hükümetinin garanti vermesi ve başvurunun bizzat Sudan hükümeti tarafından yapılması koşuluyla, Eximbank tarafından firmalarımıza 7 yıl vadeye kadar proje kredisi verilebilmektedir.

KEK 8. Dönem Protokolü çerçevesinde, Eximbank tarafından Sudan'a yönelik ihracat, 01.04.2002 tarihinden itibaren Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı çerçevesinde desteklenmeye başlanmıştır.

Merkez Bankası Alacakları

26 Mart 1987 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye-Sudan KEK İkinci Dönem Protokolü uyarınca, T.C. Merkez Bankası (TCMB) ile Sudan Merkez Bankası arasında 20 Nisan 1987 tarihinde imzalanan Anlaşmalar çerçevesinde Sudan'a ülkemizden yapacağı tüketim malları ithalatında kullanılmak üzere 10 milyon Dolarlık bir revolving (döner) kredi kolaylığı ve yatırım malları ithalatı için 30 milyon Dolar olmak üzere toplam 40 milyon Dolarlık kredi sağlanmıştır.

Sudan tarafının söz konusu kredilerle ilgili faiz ve ana para geri ödemelerini gerçekleştirememesi üzerine KEK VII. Dönem Toplantısı sırasında iki ülke Merkez Bankaları arasında, sözkonusu borcun yeni bir takvime bağlanması hususunda mutabakata varılmış ve 18.12.1999 tarihinde imzalanan protokol çerçevesinde borç erteleme anlaşması imzalanmıştır.

20.04.1987 tarihli anlaşmaya göre toplam borç ödemesi 47,196,751 \$'dır. 18.12.1999 tarihinde yapılan anlaşmaya göre borcun 4,712,512 \$'lık bölümü iskonto edilmiştir.

Sözkonusu anlaşma çerçevesinde Sudan'ın yapacağı ödeme takvimi aşağıda yer almaktadır:

Ödenecek Miktar	Ödeme Tarihi	Gerçekleşen Ödeme Tarihi	Ödenen Miktar	Bakiye
				42,484,239.04
1,416,150	01.03.2000	21.03.2000	1,399,990(I)	41,084,248.35
1,416,141	01.09.2000	11.09.2000	1,414,099(II)	39,670,148.63
1,416,141	01.03.2001	21.03.2001	1,412,613(III)	38,257,534.92
1,416,141	01.09.2001	07.09.2001	1,405,418(IV)	36,852,116.38
...				
1,416,141	01.09.2014			

Kaynak DTM

Anlaşma çerçevesinde ödemeler İsviçre'deki UBS bankasına ABD doları olarak ödenecektir. Ancak, Sudan Hükümeti ödemelerini İsviçre Frankı üzerinden yapmakta ve bu durum arbitrajlardan kaynaklanan farklılara yol açmaktadır. Bunun yanı sıra, ödeme tarihlerinde 10-21 günlük bir fark oluşmaktadır.

İŞBİRLİĞİ İMKANLARI

✓ *Tarım İşbirliği*

Sudan'ın geniş ve verimli tarım arazileri ve önemli bir tarım potansiyeli bulunmaktadır. Bu çerçevede Türk Tarım alet ve makinaları Sudan'a ihraç edilebilir. Ayrıca Sudan Hükümeti pamuk yetiştirilebilecek arazileri yabancı şirketlere tahsis etmektedir. Firmalarımız Sudan'da pamuk yetiştirebilir ve tekstil yatırımı yapabilirler. Gübre ve haşere ilaçları konusunda Sudan'a yatırım yapılabilir

Tarımsal gıda alanında ise özellikle şoklama ve ambalaj sanayinde iki ülke firmaları işbirliğine gidebilirler.

Türkiye Şeker Fabrikaları Sudan'da 60 milyon dolar tutarında şeker üretim fabrikası kurmayı planlamaktadır. Ancak bu proje Türkiye Şeker Fabrikalarının özelleştirme listesine konması nedeniyle finansman açısından tehlikeye girmiştir. Halihazırda fabrikanın inşaat ve mühendislik işleriyle ilgili olarak Yüksel İnşaat ve KCK firmaları arasında bir konsorsiyum oluşturulmuştur. Sudan tarafı bu projeyi biran önce başlatmak istemektedir.

✓ *Sanayi İşbirliği*

Sudan'ın telekomünikasyon altyapısı son derece zayıftır. Bu çerçevede Sudan'ın telekomünikasyon altyapısının modernizasyonu Türk firmaları tarafından gerçekleştirilebilir.

✓ *Enerji / Maden İşbirliği*

Sudan ile enerji alanında işbirliğinin başında petrol gelmektedir. Bu konuda 3 yıllık bir tecrübeye sahip olan Sudan'da gerek sondaj, gerek yeni rafineri kurulması, eskilerin rehabilitasyonu alanlarında Türk firmaları işbirliği yapabilirler. Halihazırda Sudan ham petrol taşıyan bir boru hattına sahip olup, bu boru hattı boyunca pompalama istasyonları kurulması yönünde Türk firmaları ile işbirliği yapabileceklerdir.

Sudan'da yılda 6 ton altın ihracatı yapılmaktadır. Ülke'nin maden ocakları derinde olmadığından işletilmesi oldukça kolaydır.

Sulama konusunda, sulama kanalları ve barajlarda kullanılan malzemelere, jeneratör, traktör gibi araçlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Elektrik üretiminde Sudan'da önemli iş imkanları bulunmaktadır. Bu bağlamda arz ile talep arasında büyük fark vardır. Ülke ihtiyacının 10 bin MGW'den az olmamasına rağmen elektrik üretimi 1000 MGW'ı geçmemektedir.

Sudan ile sulama, hidroelektrik santralleri konularında bir işbirliği programı yürütülmektedir. Bu çerçevede; Sudan'da inşası planlanan Kajbar HES projesine ilişkin teknik raporlar DSI tarafından incelenerek Sudan tarafına iletilmiştir. GAP bölgesine inceleme ziyaretleri düzenlenmiş ve DSI tarafından sulama konusunda Sudanlı uzmanlara işbaşı eğitimleri verilmiştir.

✓ **Müteahhitlik Alanında İşbirliği**

Sudan'da 1999 yılından itibaren petrol çıkarılmaya ve ihraç edilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede Sudan Hükümetince son derece zayıf olan altyapının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Ülkede başta yol, köprü, konut, baraj, elektrifikasyon projeleri olmak üzere, bir çok proje mevcuttur. Bu çerçevede Sudan Türkiye açısından önemli potansiyel bir pazardır.

Sudan'da önümüzdeki 5 yıl içinde yol, köprü gibi altyapı projeleri şunlardır;

- 500 km uzunluğunda yol yapımı
- 8 köprü
- 4 bin km uzunluğunda stabilize yol yapımı
- İki ay içinde imzalanacak barış anlaşmasıyla birlikte Kuzey'i Güney'e bağlayacak Barış Yolu Projesi
- Sağlık ve Eğitim hizmetleri ile ilgili kamu binaları

Bu projelerin finansmanı Arap ülkelerinin yardımıyla oluşturulan bir Fon'un yanısıra, barışa katkısı olan ülkeler (ABD, AB gibi) ile petrol gelirlerinin bir bölümüyle sağlanacaktır.

Hartum Valiliği 300 milyon dolarlık bütçesi ile önemli altyapı / üstyapı, eğitim ve sağlık projeleri gerçekleştiren yetkili bir kurumdur. Valilik, bütçesinin 100 milyon dolarını alt ve üst yapı projelerinin inşasına tahsis etmektedir. Bu çerçevede çeşitli yol, köprü, konut, su ve kanalizasyon projeleri gerçekleştirmektedir. Halihazırda önümüzdeki dönemde gerçekleştirmeyi öngördüğü iki önemli proje sözkonusudur; biri Hartum'u civar adalara bağlayacak 3 köprü inşaatı, diğeri ise su arıtma ve kanalizasyon projesidir. Su arıtma ve kanalizasyon projelerinin % 7'si bütçeden karşılanmaktadır. Valilik tarafından gerçekleştirilen projelere Federal Hükümet garanti vermektedir. Altyapı projelerinin yanısıra Valiliğe ait konut ve arazi geliştirme projeleri de bulunmaktadır. Konut alanındaki projelere finansman sağlanmamakla beraber, son derece kârlı olup, arazi fiyatları m2'si 8 ila 16 dolar arasında değişmektedir.

Sudan'da Türk Firmaları Tarafından Üstlenilen İnşaat Projeleri

Proje	Firma	Tutar (\$)	Yıl
Türk Hastanesi, Kalakla	BETA Mühendislik	3,337,000	1995
Atbara Nehri Karayolu ve Demiryolu Köprüsü	ESER İnşaat	7,500,000	1999

- Günay inşaat 2001 yılı Ekim ayında Hartum Valiliği ile bir anlaşma imzalamış olup, bu anlaşma çerçevesinde, finansman desteği sağlanması koşuluyla, yaklaşık 100 milyon dolarlık Hartum Çevreyolu projesi sözkonusu şirkete verilmiştir. Buna ilaveten 5 milyon dolar değerinde Kober-Alamak-Mak Nimir Tabia Palace yol ve kavşaklarının yapımı Günay İnşaat tarafından gerçekleştirilmektedir.
- Mersin Onar İnşaat Şirketi 1.4 milyon dolar değerinde Omdurman-Tabya yolunun genişletilmesi ve restorasyonu, 4 milyon dolar değerinde Jabel-Aulia-Edwiem yolunun 50km'lik bölümünün onarımı ve 636 bin dolar değerinde olan Hartum Vilayeti'nde bulunan yol asfaltlama işlerini gerçekleştirmektedir.
- Aktaş Şirketi, 4 milyon dolar değerinde Al Zaiem Al Azhary Üniversitesi Mühendislik Fakültesi inşaatı ile 10 milyon dolar değerinde Hartum Vilayeti'nde bulunan muhtelif yolların yapımı işlerini almıştır.
- Kombassan firmasına bağlı Komaso Mühendislik, Arkaweeet, Hartum'da 16 milyon dolar değerinde alışveriş merkezi inşaatı işi almıştır.
- Özşen Şirketi Mavi Nil ve Beyaz Nil üzerinde kurulacak, 38.5 milyon dolar değerinde, 6 şeritli çelik kablo askılı 2 adet köprü inşaatı işini almıştır.
- Dinamik Grup, Afra Shopping Center'ın mekanik inşaatını almıştır. Projenin değeri 1.645 milyon Euro'dur.
- Data Su Sondajları firması ise Hartum ve çevresinde 30 adet su kuyusu açılmasını içeren, 1.050 milyon dolar değerinde proje kazanmıştır.
- Tekat Elektrik firması Afra Shopping Center'ın elektrik donanım işlerini almıştır. Projenin değeri 960.658 Euro'dur.
- Hona İnşaat Sudan'da hazır beton tesisi kurmakta olup Kombassan firmasının halihazırda hazır beton tesisi bulunmaktadır.

SUDAN'DA AÇILAN VE AÇILACAK PROJELER

Kajbar HES Barajı projesi
 Şireik Barajı projesi
 Merowee Barajı projesi
 Roseiris Barajının kapasitesinin artırılması projesi
 Western Salvation karayolu projesi (400 km.)
 El Salam karayolu projesi (1050 km.)
 Organize Sanayi Bölgeleri kurulması
 Elektrifikasyon projeleri
 Hartum eyaletinin konut projeleri
 Hartum'da yeni bir havaalanı yapılması
 Hartum eyaletinin muhtelif projeleri

✓ **Turizm İşbirliği**

Sudan ve Türkiye arasında 19.12.1999 tarihinde Turizm İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Sudan'da turizm, otelcilik sektörü son derece zayıftır. Bu alanda yatırımcı aranmaktadır. Türk firmaları ile ortaklığa sıcak bakılmaktadır.

✓ **Ulaştırma İşbirliği**

• **Deniz Ulaştırması**

Sudan coğrafi konumu itibariyle, Batı ve Merkezi Afrika ülkeleriyle olduğu kadar bölgedeki Arap ülkeleriyle de ulaşım kolaylıkları sağlayabilecek bir ülkedir.

Sudan ile ticari ve ekonomik ilişkilerimizin uzun vadeli bir perspektif içerisinde değerlendirilerek, iki ülke arasında deniz ticaretinin geliştirilmesi, Türk gemi ve yat sanayi potansiyelinin ortaya konulması ve atıl kapasite ile çalışmakta olan Türk tersanelerinin Sudan tarafından gelecek her türlü talebi karşılayabilecek kapasitede olduğunun vurgulanması önem taşımaktadır.

• **Hava Ulaştırması**

Sudan'da bağımsızlıktan bu yana çok fazla birşey yapılamamış, ancak barış ile birlikte iş imkanı çok fazla olacaktır. Bu anlamda önemli havaalanı projeleri de sözkonusudur. Ayrıca, ülkenin, barış ile hem Güney hem Kuzey'de geliştirilecek küçük havayolları projeleri de olacaktır.

Havacılık konusunda Sudan tarafına iletilen bir başka konu ise, özelleştirilmesi planlanan Sudan Havayollarına ait uçakların tamir ve bakım hizmetlerinin Türkiye'de yapılması hususudur. Bu arada bir Sudan – Türk Ortaklığı (Türk ortak – Anatolian Airlines) Sultan Air Company, özelleştirilecek olan Sudan Havayollarına talip olmuştur. Sultan Air Türkiye ile Sudan arasında charter seferleri düzenlemektedir.

YABANCI SERMAYE

2003 yılı Haziran verilerine göre Türkiye'de 12 adet Sudan menşeli firma bulunmaktadır. Sudan sermayeli firmaların hemen hepsi hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir. Türkiye'de faaliyet gösteren Sudanlı firmaların toplam sermayesi 156 milyon dolar tutarındadır.

Sudan'da Yatırım Ortamına İlişkin Bilgiler

- Sudan'da yatırımlarda vergi muafiyeti 5 ila 10 yıl arasında olup, stratejik projelerde otomatik olarak uzatılmaktadır. 10 milyon dolar üstü projeler ile enerji projeleri stratejik olarak nitelendirilmektedir.
- Yatırımlarda asgari sermaye koşulu bulunmamaktadır.
- Sermaye'nin %100'ü yabancı yatırımcıya ait olabilir.

- Yatırımın uluslararası bazda garantisi MIGA, Regional Guaranty Agency gibi kuruluşların yanısıra Sudan'ın Türkiye'nin de dahil olduğu birçok ülke ile ikili bazda imzaladığı Yatırımların Garantisi Anlaşmaları aracılığıyla sağlanmaktadır.

Türkiye'deki Sudan Yatırımları

Firma Adı	Faaliyet Alanı	Yatırım Miktarı (MTL)	Ortaklık Oranı
Abrar Dış Tic. Ltd. Şti	Ticaret	17.210	99
Ahfat Dış Tic. Ltd. Şti	Ticaret	54.250	50
Almarife Özel Eğitim ve Öğretim Hiz. Ltd. Şti.	Özel Eğitim	7.000	50
Bosfor Dış Tic. Ltd. Şti	Ticaret	7.500	50
Damla Dış Tic. Ltd. Şti	Ticaret	55	80
Family Finans Kurumu A.Ş.	Bankacılık& Finans	2.000.000	0.5
Hideks Dış Tic. Ltd. Şti	Ticaret	800	50
Kondi İth. İhr. ve Ltd. Şti.	Ticaret	5.000	50
Körfez Turizm A.Ş.	Otelcilik	4.350	9
Rahama Dış Tic. Ltd. Şti	Ticaret	20.000	90
Sinkad Mastır İç ve Dış Tic. Ltd. Şti	Ticaret	15.000	50
Spring Time İth. İhr. Ltd. Şti.	Ticaret	2.500	99
Sudan Airways Co. Ltd.İstanbul Şubesi	Hava Taşımacılığı	19.388	100
Yasir Dış Tic. ve Tur.San.Ltd. Şti.	Ticaret	2.650	98

Sudan'daki Türk Yatırımları

Firma	Faaliyet Alanı	Yatırım Miktarı	Kuruluş Tarihi / Çalışan
Pikaron-SMT	İnşaat, Sanayi, Ticaret	25.000.000	2001 / 10 Kişi
Primer	Demir-çelik Fabrikası	16.000.000	1996/ 15 Kişi
Abdülbaki Mecit	Tahıl ithalat ve ihracat	2.000.000	1998/ 43 Kişi
Hürmak Fırın Makinaları	Fırın makinaları	1.500.000	1998 / 26 Kişi
GEÇO	PVC üretimi	1.200.000	1999 / 24 Kişi
FIRATPEN LTD.	Tarımsal faaliyet	1.000.000	1996 / 16 Kişi
Cyristal International Inv. Co.	Meyve suyu fabrikası	1.000.000	1999 / 36 Kişi
Aslan Seyahat	Şehirlerarası Otobüs işletmeciliği	700.000	1999 / 50 Kişi
Burak International Fortrading & Investment Co Ltd.	Mobilya, Triko, Araç yedek parçası, gıda toptancılığı	600.000	1998 / 41 kişi
Yusranur Seyahat	Şehirlerarası Otobüs işletmeciliği	600.000	1995 / 15 Kişi
Driver Jeans	Tekstil ve ayakkabı	250.000	2000 / 18 Kişi
Turkish Star Curtains	Perdecilik, Taşımacılık	200.000	2000/ 7 Kişi
Makabrab Medical	Tıbbi malzeme	200.000	2000 / 7 Kişi
Anatolia Turkish Invest Company	Mermercilik, İnşaat	150.000	2000/ 12 Kişi
Kosti Turkish Bakery	Fırıncılık	150.000	2000/ 30 kişi
İnci International	Susam Fabrikası	100.000	2000/ 10 Kişi
Afro Star	Dericilik (Tabakhane)	100.000	15 Kişi
Mustafa Arıkan	Maya (Pak maya)	50.000	2000 / 7 Kişi
İbrahim Çetinsoy	Lunapark	50.000	2000 / 9 Kişi
Turkish Bakery	Fırıncılık	40.000	2000/ 8 Kişi

SUDAN İLE EKONOMİK İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER VE YAŞANAN SORUNLAR

- Sudan'da son çıkarılan bir yasa ile ticari ürünlerde bir gümrük muafiyeti sözkonusu değildir. Bunlar arasında tekstil, hazır giyim, inşaat malzemeleri ve şeker başta gelmektedir. Bu anlamda ülkede inşaat ya da yatırım projesine girişen Türk firmalarının maliyet hesaplarını bu durumu göze alarak yapmalarında yarar vardır.
- Sudan'da elektrik üretimi için 2 kanun bulunmaktadır. Bu çerçevede bu alanda 3 yöntemle yatırım yapılabilir;
  1. KREDİ ESASI; hidrolik ve termik santrallerde kredi esası üzerinden projeyi alan doğrudan finansman sağlamaktadır
  2. ORTAKLIK ESASI; ortaklık esasına dayalı olarak Sudan Hükümeti yabancı yatırım ile bir ortaklık anlaşması yapmakta, bu anlaşma çerçevesinde yabancı yatırımcı ya sadece üretimi yapmakta ya da hem üretim hem dağıtım yapabilmektedir
  3. BOT ESASI; Bot esasına dayalı işbirliği yapılabilir.
- Elektrik Bakanlığı elektrik üretiminin tamamını almayı garanti etmektedir. Türk firmalarının bu tür projelerde yer almalarını teminen, ABB, Alstom, Siemens gibi firmaların yaptığına benzer şekilde Türk firmalarının da biraraya gelip projeleri yerinde takip etmeleri tavsiye edilmektedir.
- İki ülke arasında muhabir bankacılık ilişkisinin kurulması büyük önem arz etmektedir. Ayrıca Sudan'da Türk firmaları için önemli bir iş potansiyeli bulunmakta, bu anlamda en önemli engel ise finansman sorunu olarak görülmektedir. Türk tarafı bu sorunu çözmek için Sudan tarafına "Ticaretin Geliştirilmesi İçin Özel Düzenleme" yapılmasını önermiş ve düzenleme prensipte kabul edilmiştir. Sözkonusu düzenleme ile işbirliğinin gelişerek devam edeceği düşünülmektedir. Bu düzenleme inşaat, mal ticareti ve hizmetleri de kapsayacak olup, genel anlamda petrol karşılığı mal ve hizmet mübadelesine dayanacaktır.
- İlaç ve tıbbi malzeme sektörü, ilişkilerimizi hızla geliştirebileceğimiz bir sektördür. Ancak ilaç ruhsatı almak için uzun bir bekleme süresi sözkonusudur.
- Türkiye'de savunma sanayinde son yıllarda büyük gelişme kaydedilmiştir. Sudan bu sektördeki ihtiyaçlarının bir bölümünü Türkiye'den karşılayabilir.

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU
FOREIGN ECONOMIC RELATIONS BOARD

KURUCULAR

TOBB Türkiye Odaları ve Borsalar Birliği / **TİSK** Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu / **TZOB** Türkiye Ziraat Odaları Birliği / **TÜSİAD** Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği / **YASED** Yabancı Sermaye Derneği / **TMB** Türkiye Mühendisler Birliği / **İKV** İktisadi Kalkınma Vakfı / **TİM** Türkiye İhracatçılar Meclisi / **TURKTRADE** Türkiye Dış Ticaret Derneği

TOBB Plaza Talatpaşa cad. No:3 Kat:5 34394 Gültepe Levent İstanbul
Telefon: 0 212 339 50 00 (pbx) Faks: 0 212 270 30 92
0 212 270 41 90 (pbx)

E-mail: info@deik.org.tr Web: www.deik.org.tr

Yönetim Kurulu Başkanı: M. Rifat Hisarcıklıoğlu

İcra Kurulu Başkanı: Rona Yırcalı

Direktör: Çiğdem Tüzün

Grup koordinatörü: Yasemin Uluevren